

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника

Тетяни Віталіївни Філімонової

на дисертацію **Санівського Олександра Михайловича**

«Українознавчий вимір педагогіки В. О. Сухомлинського»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Є педагоги, над якими не власний ані час, ані епоха, ані політичні умови. До таких постатей належить сільський учитель Василь Олександрович Сухомлинський, творча спадщина якого увійшла до скарбниці педагогічної думки України, й має велике теоретичне та практичне значення. Сьогодні, коли відбуваються зміни в системі освіти, коли педагогічна наука шукає оптимальні шляхи вирішення складних завдань, одним із яких постає виховання гуманістичних цінностей у молодого покоління, закономірним є звернення до науково-практичного доробку В. О. Сухомлинського. Адже він в умовах радянського тоталітаризму та формалізму зумів створити власну оригінальну виховну систему, орієнтовану на Людину, її почуття, емоції, переживання, біль, Людину як найвищу цінність. Саме тому педагогіку Василя Олександровича Сухомлинського по праву називають гуманістичною.

І сьогодні наукова й педагогічна спадщина Василя Олександровича є живильним джерелом для науковців, педагогів, батьків, ґрунтовне дослідження його творчих надбань слугує розбудові національної освіти в Україні.

Тому цілком закономірно, що вивченню багатогранної діяльності педагога присвячено численні праці як вітчизняних (О. Сухомлинська, О. Савченко, М. Антонець, Л. Березівська, В. Кузь, А. Луцюк, О. Петренко), так і зарубіжних учених (В. Риндак, М. Мухін, М. Богуславський (Росія), М. Біблюк (Польща), Е. Гартман (Німеччина), Х. Франгос (Греція)).

У руслі зазначеного актуальним є наукове дослідження «Українознавчий вимір педагогіки В. О. Сухомлинського», в якому проведено комплексний аналіз науково-педагогічної спадщини Василя Сухомлинського в українознавчому вимірі.

Насамперед зазначимо, що дисертація має логіку викладу матеріалу, що сприяє розв'язанню її головних завдань: розкриттю сутності ключового поняття дослідження – «українознавчий вимір педагогіки В. Сухомлинського»; окресленню предметного поля та стрижневого змісту педагогіки В. Сухомлинського з позиції етноформуального чинника особистості виховання; визначенню механізмів творення образу вчителя-українознавця на засадах педагогічної спадщини В. Сухомлинського.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, ґрунтовних загальних висновків, списку використаних джерел, що відповідає вимогам щодо написання досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Структура роботи є обґрунтованою й логічною, зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження. Дисертант на високому науковому рівні обґрунтував вибір теми, визначив мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі дисертації.

Українознавчу складову частину педагогічної спадщини Василя Сухомлинського, яка є предметом дослідження, розглянуто всебічно, усі поставлені завдання безумовно виконано. Для реалізації мети дисертаційного дослідження відібрано понад 400 джерел, що сприяло здійсненню об'єктивного комплексного аналізу науково-педагогічної спадщини В. Сухомлинського в українознавчому вимірі. Джерельна база досить валідновідібрана, ґрунтовно проаналізована, систематизована, викладена на високому теоретичному рівні.

Теоретичний матеріал дисертації вибудовано у відповідні схеми, алгоритми, рівні, що свідчить про вміння дисертанта абстрагувати, моделювати, узагальнювати.

Дослідження має наукову новизну та являє собою нове вагоме наукове досягнення, адже в ньому обґрунтовано предметне поле й стрижневий зміст педагогіки В. Сухомлинського як етноформувального чинника (національний образ світу, семантична географія, філософія українознавства); розкрито сутність ключового поняття – «українознавчий вимір педагогіки В. Сухомлинського»; з'ясовано провідні чинники формування особистості педагога: родинні, культурно-освітні, науково-педагогічні; визначено механізми творення українського образу вчителя-українознавця за В. Сухомлинським (національні традиції, філософські та міфологічні категорії, естетичні уявлення, комунікативні й поведінкові моделі, побут, фольклор, час і простір, етнічні образи-архетипи), традиційну систему цінностей українців (добро, справедливість, гідність, гуманізм, патріотизм, працелюбність, дружба, любов, вірність), етноментальність (кордоцентризм, софійність, антеїзм, універсалізм) та центри українознавства.

Дисертантом уточнено сутність понять: «українознавчий вимір» в антропологічній, етнопсихологічній, філософській, духовно-світоглядній, культурно-мистецькій, освітньо-виховній, мовній, національній площинах у змісті педагогічної спадщини видатного вченого; «національний образ світу». Розглянуто подальший розвиток ідеї формування в дітей етноментальності та універсалізму, що представлена у спадщині педагога; питання впливу на становлення майбутнього вчителя-українознавця, а також ролі педагогіки В. Сухомлинського у контексті викликів освіти XXI століття.

На основі великого масиву матеріалу, аналізу філософської, психолого-педагогічної та наукової літератури О. М. Санівським сформулювало авторське поняття «українознавчий вимір педагогіки В. Сухомлинського», яке презентовано як авторська методична педагогічна концепція, побудована на глибокому осмисленні патріотизму, адаптуванні до вимог часу й реалізації в навчально-виховному процесі принципів, методів і засобів українознавства.

Відзначимо високий ступінь практичної значущості дисертації, що підтверджується широтою охоплення закладів та установ, де результати

дослідження було впроваджено в практику їх роботи. Насамперед це – рідна альма-матер здобувача – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, де виконувалося дослідження в рамках науково-дослідної роботи «Професійна підготовка майбутніх учителів-словесників на засадах українознавства». А також: Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Миколаївський обласний інститут післядипломної освіти, Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського.

Здобувач є автором 17 наукових публікацій (із них 15 написано одноосібно), основні наукові результати висвітлено в 14 статтях (одна в зарубіжному періодичному виданні), 3 статті мають апробаційний характер.

Дослідження Олександра Михайловича Санівського «Українознавчий вимір педагогіки В. О. Сухомлинського» вирізняється науковою достовірністю, має чітку практичну спрямованість. Автореферат дисертації відповідає сучасним вимогам щодо написання кандидатських дисертацій. Висновки дослідження достатньо виважені, логічні й відповідають поставленим завданням.

Загалом позитивно оцінюючи наукове й практичне значення дисертації, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. В дисертаційному дослідженні, на початку окремих параграфів дисертантом перелічено науковців, що займалися або займаються вивченням певного питання, але цілісного, комплексного розгляду всієї проблеми не подано. Тому не зовсім зрозуміло, що ж зроблено автором самостійно, від чого він відштовхується, від якого рівня й ступеня дослідженості розпочинає свої пошуки.

2. Педагогічна персоналія в історико-педагогічних дослідженнях передусім репрезентує доробок педагога як виразника думки й практики своєї епохи, і лише певною мірою як індивідуального творця. Тому, визначаючи основні періоди становлення В. Сухомлинського як педагога-українознавця,

дисертанту варто було б більш повно охарактеризувати розвиток педагогічної думки та українознавства як науки за часів його життя.

3. Доцільно було б розширити й змістовніше представити власне практичну й результативну частину дослідження.

4. У дисертації мало проаналізовано зміст і специфіку казок Василя Сухомлинського.

5. У роботі дисертантом проаналізовано спадщину В. Сухомлинського у контексті визначених концентрів українознавства «Україна – етнос», «Україна – природа», «Україна – мова», «Україна – нація, держава», «Україна – культура», «Україна – ментальність, доля». На наш погляд, характеризуючи кожен концентр, варто більш детально розкривати місце ідей В. Сухомлинського, його систему, погляди в цьому аспекті, аргументуючи й обґрунтовуючи їх.

6. Текст дисертації не позбавлений стилістичних та синтаксичних огріхів.

Висловлені зауваження й побажання мають дискусійний характер і не знижують загальної високої оцінки дослідження. Загалом актуальність теми, самостійність і завершеність роботи, наукова новизна, теоретична й практична достовірність і значущість одержаних результатів дають підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Санівського Олександра Михайловича «Українознавчий вимір педагогіки В. О. Сухомлинського» відповідає пп. 11, 13–15 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567), а її автор – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
в. о. вченого секретаря
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Т. В. Філімонова

Наталя Василівна Бібієва
Т. В. Філімонова